

Geografisk kunskap

– finns det i idrott och hälsa?

En dokumentanalys om ämnesintegration mellan Geografi 1 och Idrott och Hälsa 1.

Varför kombineras inte fler ämnen i gymnasieskolan? Vore det mer spännande för elevernas lärande? Kan det vara möjligt att ämnesintegrera Idrott och Hälsa 1 och Geografi 1 med stöd i dess kursplaner?

Bredd, djup och detaljer

Geografi som ämne är brett, med sin ena fot i naturgeografin och den andra i kulturgeografin. Som ämne ger Geografi möjlighet till att analysera samband mellan människa, samhälle och miljö (Skolverket 2017). Idrott och hälsa har traditionellt fått ta på sig ansvaret för den fysiska aktiviteten, gärna med argumentet att låta eleverna hitta sin sport inför framtiden.

På gymnasieskolan krävs det ett större djup i kunskaper hos eleven. Av egen erfarenhet ute på Verksamhetsförlagd Utbildning, var ämnesintegration inte något som kan prioriterades, även om det kan innebära djupare kunskaper för eleven. Lärarna har fullt upp med administrativa uppgifter, vilket gör det svårt att följa riktlinjen kring att skapa ämnesintegration. Denna riktlinjen gäller alla lärare i gymnasiet (Skolverket 2011). Møller (2003) menar att ett argument för ämnesintegrerad utbildning handlar om att eleverna ska anpassas för verkligheten, där inga ämnesindelningar

finns. Mitt intresse för didaktik föddes under utbildningen i Idrott och Hälsa, då upptäckte jag detaljer i kursplanen som skulle kunna undervisas med Geografi, så som naturvistelse och meteorologi.

Finns kunskapen, yttras den?

Geografididaktik är en forskningsdisciplin som är relativt ny (Skolverket 2016). Blanck (2014) menar att forskning inom ämnesintegrerad undervisning är mycket liten, dock finns det mycket åsikter, både för och emot undervisningsmetoden. Schüllerqvist (2011) skriver dessutom att det saknas ett gemensamt språk för undervisningsmetoden. Jag vill visa på ett konkret sätt hur ämnesintegrerad undervisning kan se ut och arbetade fram följande frågor:

1. Finns det, och i sådana fall hur yttrar sig, geografisk kunskap i Idrott och Hälsa 1?
2. Hur kan lärare i Geografi 1 undervisa ämnesintegrerat med Idrott och Hälsa 1 på gymnasiet?

Frontfiguren av den nya kulturgeografin

Teoariansatsen utgår ifrån Jacksons (2006) fyra idéer om geografiskt tänkande, som en definition av geografisk kunskap, för att kunna besvara fråga ett. Bartley (2005)

anser att Peter Jackson är en ledande person av utvecklingen av den nya typen av kulturgeografi. Jackson (2006) beskriver fyra nyckelkategorier inom ramen för geografiskt tänkande, nämligen begreppen *Space and Place*, *Scale and Connection*, *Proximity and Distance* och *Relational Thinking*. Jackson (2006) anser att geografiskt tänkande kan ge oss [lärare] mer självförtroende till att våga undervisa med ett annat innehåll än tidigare.

Kortfattat innebär begreppet *Space* ett typ av utrymme där tid inbegrips, medan *Place* är en fysisk plats, så som ett torg. Jackson (2006) menar att det är vanligt att tänka världen som indelad i flera olika skalor, det vill säga begreppet *Scales*, men också dess kopplingar så kallade *Connections*, och vad de betyder. Först då kan det bildas en förståelse för samband mellan beslut på lokal nivå som i sin tur påverkar det nationella eller tvärtom.

Att tänka i form av närhet och avstånd är ett annat sätt att tänka geografiskt, begreppen *Proximity and Distance* exemplifieras här. Fysisk närhet behöver inte endast beräknas i kilometeravstånd eller tid, utan kan analyseras i sociala eller inbillade distanser (Jackson 2006). Ett exempel kan vara hur nära vi känner oss våra vänner när vi kan ha videosamtal över internet. Att tänka relationellt innebär att tänka i skillnader och likheter, exempelvis inom perspektiven kön eller klass. *Relational thinking* skulle också kunna vara hur vi tänker om oss själv i förhållande till andra, vi och dem. Detta tänkande kan missbrukas som maktfaktor.

Och hur gjordes analysen?

Dokumentanalysen avgränsades till Idrott och Hälsa 1 samt Geografi 1, där syftes-texterna och de centrala innehållen var i fokus för analys. Undersökningen syftar till att välja ut enheter som relaterar till forskningsfrågorna, ett målinriktat urval (Bryman 2011). Ämnesintegrering analyserades för både grundskolan och gymnasieskolan i den valda ljudinspelningen.

Bedömningen kring dokumentens kvalitet gjordes utifrån om materialet verkade äkta, utan synliga förvrängningar, om det anses representativt och om dokumentet var begripligt (Scott 1990). För att hitta relevanta dokument användes en latent dokumentanalys och därefter gjordes en kvalitativ dataanalys genom att tolka teman som framkommit, genom en strategi där kodningen ständigt förändras, så kallad grounded theory (Bryman 2011). Kodningen i Idrott och Hälsa 1 började först som en generell analys, för att sedan kategorisera det som kunde kopplas till ämnet Geografi. Ljudinspelningens transkribering kodades utifrån perspektivet ämnesintegrering, som sedan användes som stöd till den andra forskningsfrågan. Kommentarmaterialet kodades ej utan analyserades för extra stöd i resultatet. När det gällde forskningsetik så gjordes flera antagande, exempelvis kommer resultat som ej stödjer min undersökning att redovisas och inga namn i transkribering redovisas och ljudinspelningen hålls anonym.

Resultat teman Geografi I

Det blev en hel del teman framarbetade ifrån kursplanen i Geografi 1. I dessa presenteras i en kortare form än i uppsatsen. De teman som framkom skrivs i versal stil. GEOGRAFISK KUNSKAP återfinns i inledningstexten för ämnet Geografi. Geografisk kunskap kommer ifrån människans behov av att upptäcka och kunna orientera sig. JORDENS LIVSMILJÖ är det tema som innefattar jordens livsmiljö, dess föränderlighet och sårbarhet.

RUM & PLATS handlar om kunskaper utifrån Jordens naturgeografiska och geologiska byggnad, utveckling och förändring, kopplat till RUM. Temat återfinns också inom kartografins grunder, där digitala geografiska verktyg kan användas för att visualisera rumsliga förhållanden och analys av PLATS. RELATIONELLT TÄNKANDE är ett tema som innefattar geografisk kunskap, på så vis att eleven ska lära sig att förstå jorden som ett komplext system.

ANALYS FÖR LÄRANDE är det tema som innefattar alla analysförmågor en elev ska utveckla, så som bearbetning av kartinformation och att analysera förändringar i omvärlden. Temat KARTOR innefattar både de traditionella papperskartorna och digitala kartor och dess information. HÅLLBAR UTVECKLING är ett begrepp och tema. Utveckling kan uttryckas vara just hållbar när de tre dimensionerna ekonomi, ekologi och den sociala utvecklingen är i balans, så att negativa konsekvenser ej förekommer.

NATUREN som tema indikerar på flera punkter i kursplanen, så som naturen och människans relation till den, det vill säga att kunna väva samman de naturgeografiska och kulturgeografiska delarna i geografien. BEFOLKNING som tema återfinns i det centrala innehållet i Geografi 1, nämligen att se sambandet mellan resurser och befolkningens utbredning eller minskning.

HÄLSA som tema berör hälsa utifrån reproduktion och levnadsvillkor, så som boende, försörjningsstrategier, miljöförändringar och familjeplanering. Temat ETIK är det sista temat som är ett centralt innehåll för Geografi 1, nämligen frågor som är av etisk innebörd och kopplade till hållbar utveckling.

Resultat teman Idrott och Hälsa I

Följande teman redovisas med versal stil. FOLKHÄLSA är ett tema som inleder hela kursplanen genom att förklara hur friluftsliv är av stor betydelse för folkets hälsa. FOLKHÄLSA kan sammankopplas med temat HÄLSA i Geografi 1, då Geografi 1 behandlar området kring reproduktiv hälsa, men också komplexa frågor som rör fattigdom och miljöförstöring, som båda implicit kopplas till social och fysisk hälsa för befolkningen.

KULTURELL ARV är ett tema där Idrott och Hälsa 1 tar upp friluftslivets betydelse för det kulturella arvet, där eleverna kan få lära sig om landskapets historia men också om naturupplevelser utifrån ett kulturellt perspektiv. I kommentarmaterialet för Idrott och Hälsa 1 beskrivs det kulturella

arvet, där eleverna ska få ta del av rörelseaktiviteter som är kulturellt och geografiskt betingade. Temat passar tillsammans med temat GEOGRAFISK KUNSKAP i Geografi 1, som just handlar om att förstå sin omvärld.

UTOMHUS handlar om områden som innefattar både naturen, utemiljön, och friluftslivet. I Idrott och Hälsa 1 är det centralt innehåll att undervisa om miljö utomhus, samt naturen som plats för rekreation genom friluftsliv. Rekreation kan också undervisas tillsammans med spänningsreglering, exempelvis genom en lugn promenad eller meditation utomhus. Temat UTOMHUS kan kopplas ihop med temat NATUREN och KARTOR i Geografi 1, då kartor dels kan användas i friluftslivet, i Geomorfologi med temat NATUREN, men också i samband med undervisning kring lokalklimatets processer.

LIVSSTIL är ett genomgående avsnitt i Idrott och Hälsa 1. Livsstilens betydelse för hälsan är ett centralt innehåll där fysiska aktiviteten påverkar hälsan. I Geografi 1 ska eleven skapa en förmåga att se kopplingar mellan intressekonflikter och människors livsvillkor. Dessa livsvillkor hänger starkt samman med vilken typ av livsstil en människa har förutsättning till att utveckla. LIVSSTIL kan kopplas ihop med teman så som HÄLSA, BEFOLKNING och RELATIONELLT TÄNKANDE. Relationellt tänkande kan användas för att förstå exempelvis sambandet mellan livsmedelsproduktion och vår egna personliga hälsa, vet vi vad vi får i oss när vi äter?

PLANERING AV RÖRELSE är ett tema där eleven ska lära sig att planera, genomföra, anpassa och utvärdera utevistelser utifrån exempelvis väder och geografisk plats i friluftsliv. Det här temat är geografiskt, särskilt kopplat till meteorologi. I kommentarmaterialet till Geografi 1 nämns begreppet ”samhällets sårbarhet”, som skulle kunna vara att analysera sårbara platser, så som extrema väderförhållanden och skyddade platser (naturreservat). Företeelser i närmiljön och säkerhet i samband med friluftsliv, är två områden ifrån respektive ämne som här ligger nära varandra. ANALYS FÖR LÄRANDE är ett tema i Geografi 1 som kan kopplas ihop med detta tema, då de innefattar bearbetning av information för att kunna anpassa utevistelser.

SAMHÄLLE är ett brett tema. I Idrott och Hälsa 1 ska samhällsfrågor i form av arbetsliv och hälsa tas upp. Hälsa inom arbetslivet kan också innefatta kunskap om hur kroppen behöver lyfta korrekt, för att vara hållbar livet ut. Psykisk ohälsa kopplat till stress, är också ett samhällsproblem, exempelvis hur elever hanterar den digitala världen. Denna digitala värld behandlas inom Informations- och Kommunikationsteknologi (IKT) i Geografi 1. SAMHÄLLE som tema är geografiskt betingat, då samhällets utveckling tas upp i Geografi 1. ETIK i Idrott och Hälsa 1 ska också diskutera etik och moral, dock i relation till idrottsutövande, men som såklart kan diskuteras utan ett samhällsperspektiv.

Resultat Teman Ljudinspelningen

Ljudinspelningen ger stöd för svaret på frågeställningen om ämnesintegrering är möjlig mellan Geografi 1 och Idrott och Hälsa 1, utifrån de redskap och förutsättningar som tas upp i ljudinspelningen. De teman som framkommit ur transkriberingen är i versal stil.

Temat **LÄRARENS PROFESSION** handlar om den planering som krävs för att analysera de centrala innehållen i berörda ämnen. Det krävs också en utvärdering, där positiva och negativa erfarenheter vävs in. De didaktiska verktygen handlar om ”hur” undervisningen ska gå till, med vilken metod eller verktyg. Lärarna berättar att de använde sig av en veckoplanering, ett verktyg i undervisningen. **FÖRUTSÄTTNINGAR** är ett centralt tema för att ämnesintegrering ska lyckas. Lärarna behöver lämna sitt ”ego” bakom sig, och vara flexibel gentemot andra lärare, gällande tid och arbetsbelastning menar de intervjuade lärarna.

ÄMNESÖVERGRIPANDE UNDERVISNING genomsyrar hela ljudinspelningen. Lärarna menar att det viktigaste med ämnesintegrerad undervisning är att det knyts ihop naturligt och till verkligheten. **ELEVENS LÄRANDE** innefattar både den utvärdering som eleverna får göra tillsammans med lärarna, men också det egna ansvaret eleverna får ta för sitt egna lärande, genom att planera vilka ämnen som ska arbetas med, samt vilken tid på dagen arbetet ska ske. **PRAKTISK LOGISTIK** är ett tema där konkreta tips på hur ämnesintegrering kan underlättas,

exempelvis med en bokhylla, där eleverna kan lägga sina tillhörigheter i de ämnen som ingår i temaområdet, istället för att gå till det egna skåpet längre bort.

UTMANINGAR ELEVER innefattar de utmaningar i samband med ämnesintegrering, så som redovisningar för nära och kära. Eleverna växer med uppgiften och efteråt efterfrågas redovisningarna av eleverna själva. Lärarna menar att det är frånvaro av kontrollen som gör temaområdet spännande och utmanande.

VINSTER & SYNERGIEFFEKTER är de positiva effekter, både direkta och indirekta, som sker i samband med ämnesintegrering. Eleverna får nya omvärldskontakter när personer bjuds in för föreläsningar. En annan stor vinst är att i ämnesintegration kan också flera lärare ifrån olika ämnen bedöma elevernas arbete utifrån deras egna kunskapskrav i endast ett stort arbete, vilket sparar tid.

FÖRÄLDRARS REAKTION är ett tema som visar på positiva effekter även ifrån föräldrarnas håll i samband med temaarbetena på skolan. Föräldrarna får vara involverade genom att de får tillgång till veckoplaneringen och lärarna märker att flera föräldrar får en positiv aha-upplevelse av att se elevernas arbete.

Kan allt ämnesintegreras?

Geografisk kunskap finns enligt resultatet i Idrott och Hälsa 1. Men det finns också innehåll i Idrott och Hälsa 1 som inte är geografiska, och därför bör undervisas enskilt i varje ämne, då det var svårt att

hitta gemensamma nämnare för ämnesintegrering.

Rörelse till musik och träningskador är exempel på innehåll som motsäger resultatet. Även om rörelse till musik dels handlar om kroppen och dess position i rummet och dans och rumslig uppfattning, kan det vara för abstrakt för eleverna att förstå denna koppling. Träningskador kan eventuellt skapa förvirring om det ämnesintegreras. I Geografi 1 kan det också vara svårt att ämnesintegrera exempelvis ny energiteknik eller globalisering. Globalisering är ett brett begrepp som behöver egen tid för undervisning och energiteknik har ingen tydlig koppling till Idrott och Hälsa centrala innehåll.

Geografisk kunskap

När det gäller den geografiska kunskapen utifrån Jackson (2006) finns det faktiskt i flera samband med Idrott och Hälsa 1 och Geografi 1. För att veta hur det kan finnas gemensamma nämnare i kurserna Geografi 1 och Idrott och Hälsa 1 behövdes kursplanen för Geografi kodas och därefter analyseras utifrån Jackson (2006).

Jackson (2006) kategori *Place and Space* som geografiskt tänkande, går att koppla ihop med exempelvis naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation, där naturen inte bara är en plats, utan en plats för aktivitet. *Space and Place* går också att koppla till geografins kartografi, kunskap om sårbara platser tillsammans med Idrott och hälsas orientering. Platsbegreppet går också att koppla till friluftsliv, där det är viktigt att skydda övernattningsplatsen, vilket också kan diskuteras i samband med sårbara platser inom Geografi 1.

Informations och Kommunikationsteknologi är också geografiskt, då vi idag har möjlighet att vara på flera platser samtidigt, och vad dessa digitala utrymmen betyder för oss. Vilka konsekvenser blir det för vår psykiska hälsa om vi uppdateras dygnet runt via sociala medier?

Jacksons (2006) kategori gällande *Scale and Connection*, går att sammankoppla med folkhälsa, exempelvis att beslut på nationell nivå kan påverka hälsostatusen hos individen. Miljöutsläpp på individuell- och nationell nivå kan påverka hela samhället, vilket är ännu ett exempel på hur allemansrätt och hållbar utveckling i geografi kan sammankopplas utifrån skala och kopplingar. Hållbar utveckling är generellt ett område som behöver diskuteras i denna form av geografiskt tänkande, då hållbar utveckling endast kan nås om den fungerar på alla dimensioner, så som ekologiskt, ekonomiskt och socialt.

Proximity and Distance kan kopplas till kommunikationsdelen i Geografi 1, där vi kan känna en närhet till den vi pratar med online, och sittande rent fysiskt inte alls är hälsosamt, om det sker kontinuerligt under en längre tid. Detta kan tas upp i Idrott och Hälsa både i form av diskussion kring psykisk ohälsa utifrån sociala medier-stress och rätt kroppsställning vid en datorskärm.

Jackson (2006) kategori om *Relational thinking* handlar om hur vi tänker om oss själva gentemot andra, här i form av moral och etikfrågor. Vem ska ha resurserna? Har alla tillgång till fysisk aktivitet? Denna kategori kan också kopplas till hållbar utvecklings dimensioner och relationerna mellan ekonomi, ekologi och social hållbar utveckling. Relationellt tän-

Tabell 1. Förslag på ämnesintegrering.

OMRÅDE	GEOGRAFI 1	OCH	IDROTT OCH HÄLSA 1
"KARTOR"	Kartor (karttecken)	↔	Okända miljöer (orientering)
	Kartor (skala, karttyp)	↔	Hitta rätt (friluftsliv)
	Rumslig information	↔	Orientering
	Rum & Plats	↔	Naturen som arena för rörelseaktiviteter
"HÄLSA"	Kommunikation (IKT)	↔	Psykisk hälsa (stress)
	Hållbart samhälle	↔	Samhälle, social hälsa
	Livsmedelsproduktion	↔	Kosthållning (nutrition)
	Folkhälsa, befolkning	↔	Fysisk, psykisk och social hälsa
"KULTUR"	Hälsofrågor arbetsliv	↔	Ergonomi
	Kulturgeografi (staden)	↔	Landskapets historia (friluftsliv)
	Kulturgeografi	↔	Kulturellt arv (naturupplevelser)
"NATUR"	Etik (jordens resurser)	↔	Etik (fysiska aktiviteter)
	Hållbar utveckling (ekologi)	↔	Hållbar utveckling (allemanrätt)
	Naturgivna risker	↔	Utvärdering (friluftsliv)
	Geomorfologi, Geologi	↔	Allmänbildande kunskaper (friluftsliv)
	Företeelser närmiljön	↔	Säkerhet (friluftsliv)
	Sårbara platser	↔	Skyddade områden (friluftsliv)
	Meteorologi (väder)	↔	Planera friluftsliv (kläder, sovplats)
Lokalklimat (bästa platsen)	↔	Spänningsreglering (vistas i naturen)	

kande behövs för att kunna förstå Geomorfologi och Geologi och dess processer tillsammans med allmänbildande kunskaper. Hur kommer det sig att vissa sjöar har mer fisk än andra? Varför ser vissa formationer i naturen ut som de gör.

Konkreta förslag

Utifrån sammanhopade teman, vald teori och förutsättningar, så kan faktiskt ämnesintegrering ske mellan Idrott och Hälsa 1 och Geografi 1! Nedan visas Tabell 1 på förslag på hur dessa inriktningar i olika ämnen kan samlas under fyra olika områden. Tabellen skapades med hjälp av resultatet.

Diskussion

Slutsatsen blev att det går att ämnesintegrera i flera områden inom Idrott och Hälsa 1 och Geografi 1 med stöd i teorin och dokumenten. Dessa områden namngavs i Tabell 1: "KARTOR", "HÄLSA", "KULTUR" och "NATUR". Vid en snarlik dokumentanalys hade det varit intressant att använda en annan teori för att se vilka resultat som istället kunde visats. Metoden kunde kompletterats med kvalitativa intervjuer, men med tanke på anvisad tidsram och lärarna arbetsbelastning i Maj månad, var intervjuer inte ett alternativ. Det hade varit lärorikt att se hur enkäter kunde givit andra resultat eller varit mer tidseffektivt.

Resultatet visar att ämnesintegrering

inte fungerar över alla områden inom respektive ämne. Alternativa tolkningar av resultatet är möjliga, det finns reservation för att tolkningarna kan vara för abstrakta även om de har stöd i dokumenten. Det går inte att generalisera till ämnesintegrerad undervisning då endast en källa (Ljudinspelningen) använts. I undersökningen har det endast skrivits om lärare som var positiva till ämnesintegrering. Motiveringen är att läroplanen faktiskt ger riktlinjer om att ämnesintegrering bör finnas i skolans undervisning.

Det var flera nya frågor som har väckts under undersökningens gång. Varför är Geografi fortfarande ett litet ämne i skolan, när vi idag lever i en globaliserad värld och behöver geografisk kunskap? Ämnesdidaktisk forskning med fokus på geografididaktik behövs generellt utvecklas, då det i Sverige och Norden finns mycket få studier. Det är relevant att ta reda på hur gymnasielärare arbetar med ämnesintegrering och vilka ämnen som ämnesintegreras på gymnasiet för att utveckla skolan, och därmed samhället till det bättre.

Referenser

- Bartley, Brendan (red.) (2005[2002]). *Thinking geographically: space, theory & contemporary human geography*. New York: Continuum. 275 sidor.
- Blanck, Sara (2014) *När ämnen möts. En analys av samhällskunskapsämnets funktioner och karaktärer vid ämnesintegrerad undervisning*. Licentiatuppsats. Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Karlstad: Karlstads universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:736641>. 209 sidor.
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber. 396 sidor.
- Jackson, Peter (2006) Conference. Thinking Geographically. *Geography*, 91(3), ss. 199–204.
- Møller, Jens Peter (2003) *Geografididaktik: perspektiv och exempel*. 1. uppl. Stockholm: Liber. 119 sidor.
- Ljudinspelning (xxxx) Anonym titel [xxx-xx-xx].
- Schüllerqvist, Bengt (2011) Forskarskolor som kunskapsbyggare för ämnesdidaktisk skolutveckling. I Eklund Solweig (red). *Forskande lärare – en framgångsfaktor*. Stockholm: pd-design. ss.8–14.
- Scott, John (1990) *A matter of record*. Cambridge: Polity. 233 sidor.
- Skolverket (2016a) *Forskning för skolan – Geografi*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/so-amnen/geografi/geografi-1.203571> [2017.05.05]
- Skolverket (2017) *Ämne – Geografi*. <https://www.skolverket.se/laoplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/sok-amnen-kurser-och-program/subject.htm?lang=s&subjectCode=geo&tos=> [2017.05.05]
- Utvecklingspodden (2017) *Ämnesövergripande, skolan som en helhet hos Ventus – #57* (Podcast) <http://skola.karlstad.se/utvecklingspodden/2016/12/05/amnesovergripande-skolan-som-en-helhet-hos-ventus-57/> [2017.05.10]

*Louise Martinsson. Student vid Linnéuniversitetet i Kalmar
(Ämneslärarutbildningen, inriktning Idrott och Hälsa och Geografi).
E-post: louisemartinssonsweden@gmail.com*